

JANUSZ STANISŁAW LIPIŃSKI

Europejski Instytut Nieruchomości w Warszawie

DYSKURS METROPOLITALNY NA PRZYKŁADZIE TRÓJMIASTA

Abstract: Metropolitan Discourse of the Example of the Tri-City. Metropolitan discourse can be construed as an ongoing process of the negotiation of communication-related meanings important for the stakeholders of metropolitan processes, whereas the meanings are built through feedback between statements and their context. This paper discusses the discourse regarding the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area on the example of two issues: changes in nomenclature related to the shaping metropolitan area, and the problem of suburbanisation (urban sprawl), the ‘spilling out’ of the city beyond the core area of metropolitan development. As an example of participation in metropolitan discourse, the author presents his own recommendations aimed at the stakeholders of the metropolisation process.

Keywords: Metropolitan brand, metropolitan discourse, suburbanization, Tri-City.

Wstęp

Dyskurs metropolitalny może być rozumiany jako biegnący w czasie proces negocjowania znaczeń komunikacyjnych ważnych dla interesariuszy procesów metropolizacyjnych, przy czym znaczenia budowane są przez sprzężenie zwrotne wypowiedzi i dotyczącego je kontekstu. Powyższa definicja dyskursu metropolitalnego powstała przez modyfikację formuły dyskursu politycznego, którą rozwinął Van Dijk [2005, s. 728-740]. Ze względu na złożoną naturę procesów metropolizacji dyskurs metropolitalny jest procesem wielopłaszczyznowym i wielokryterialnym. Zarysowane w opracowaniu podejście jest tylko wstępem do lepszego zrozumienia natury procesów metropolizacji zachodzących w obszarze aglomeracji gdańskiej przez analizę dyskursu metropolitalnego.

Dyskurs dotyczący metropolizacji obszaru funkcjonalnego Trójmiasta rozwija się dynamicznie w różnych środowiskach tworzących tzw. gęste otoczenie społeczne: politycy, w tym działacze samorządowi, urbaniści, architekci, specjaliści od rozwoju infrastruktury, eksperci od rozwoju regionalnego i wymiany międzynarodowej, deweloperzy i interesariusze rynku nieruchomości, naukowcy zajmujący się geografią polityczną i gospodarczą, statystyką i informacją, środowiska artystyczne, media.

Interesariusze trwającego od lat „dyskursu metropolitalnego” reprezentujący zróżnicowane środowiska profesjonalne używają wielu języków środowiskowych – swoistych profesjolektów. Dyskurs metropolitalny ma więc ze swej natury charakter interdyscyplinarny, dzieje się w gęstym otoczeniu społecznym (choć oparty jest na wypowiedziach indywidualnych), a kontekst polityczny i gospodarczy powoduje, że nawet „neutralne” pojęcia nabierają istotnego znaczenia dla uczestników dyskursu.

Dlatego też na początku przypomniano definicje kilku pojęć podstawowych, jak np.: metropolizacja, funkcje metropolitalne, metropolia, obszar metropolitalny. Pojęcia te, mimo że już od dawna utrwaliły się zarówno w praktyce, jak i w literaturze przedmiotu, ciągle są reinterpretowane w ramach prowadzonego dyskursu. Autor dokonał wyboru i redakcji treści pojęć, posługując się terminologią zaczerpniętą z literatury [m.in. Markowski, Marszał 2006] oraz z własnych opracowań. Następnie przedstawione zostały przykłady zmieniającego się nazewnictwa związanego z kształtującym się obszarem metropolitalnym Trójmiasta oraz rekomendacje odautorskie skierowane do interesariuszy procesu metropolizacji.

1. Glosariusz pojęć

Pojęcia podstawowe

Metropolizacja jest procesem przekształcania węzła sytemu osadniczego o randze lokalnej (regionalnej w rozumieniu krajowym) w nowy typ struktury funkcjonalnej o znaczeniu ponadregionalnym/krajowym/międzynarodowym, w której to skupia się potencjał gospodarczy, finansowy, naukowy, władzy, mediów i instytucji kulturalnych, charakteryzujący się wysokim poziomem wymiany informacji i osób, innowacyjności i poziomu usług w ramach międzynarodowego układu powiązań, rozwijającego się w sieci miast pełniących funkcje metropolitalne .

Funkcje metropolitalne to nowoczesne usługi najwyższego rzędu, skierowane głównie na zewnątrz regionu (egzogeniczne), zaliczane do sektora IV (polityczne, religijne, administracyjne, kulturalne, naukowe, edukacyjne, turystyczne, gospodarcze, finansowe, komunikacyjne, informacyjne), w tym zwłaszcza funkcje o charakterze decyzyjnym, związane z obecnością instytucji reprezentujących struktury kierowania, zarządzania i kontroli w skali ponadregionalnej, budujące konkurencyjność w sieci powiązań krajowych i międzynarodowych.

Metropolia to główny węzeł osadniczy (centrum) obszaru metropolitalnego o randze ponadregionalnej (często główne miasto obszaru i/lub zespół miast/gmin) wraz z bezpośrednio przyległym pierścieniem jednostek samorządu terytorialnego, gdzie w wyniku procesów metropolizacji i ścisłej współpracy prowadzących je interesariuszy powstają funkcje metropolitalne o znaczeniu krajowym/międzynarodowym.

Obszar metropolitalny jest to wielkomiejski zespół osadniczy z funkcjami metropolitalnymi skupionymi w centrum metropolii, gdzie w obszarze bezpośredniego ciężenia (czyli w pierścieniach osadniczych otaczających centrum), co najmniej w zasięgu tzw. koniecznych podróży dziennych (dojazdy do pracy, do szkół, do urzędów, itd.) zachodzą procesy metropolizacji oraz powstają silne powiązania funkcjonalne na bazie rozwiniętej sieci wymiany informacji, transportu i usług uzupełniających.

Centrum metropolii to obszar strategiczny metropolii, w którym generowana jest większość usług metropolitalnych i z którego rozprzestrzeniają się procesy metropolizacji na cały obszar metropolitalny.

Rdzeń metropolii to obszar położony w centrum metropolii, gdzie nastąpiło synergetyczne skupienie funkcji metropolitalnych (masa krytyczna).

Suburbanizacja w Polsce to lokalna odmiana procesu „rozlewania się miast” na podmiejskie tereny niezurbanizowane, charakteryzująca się spontanicznym, przeważnie bezplanowym, nielogicznym i nie zrównoważonym procesem osiedleńczym zaburzającym ład przestrzenny i środowiskowy, powodującym wzrost kosztów infrastruktury i inne negatywne skutki społeczno-ekonomiczne, jak niedorozwój usług lokalnych i więzi społecznych, a pośrednio przyczyniającym się także do erozji centralnych obszarów miast [Przesmycka 2012].

Cechy endogeniczne (czynniki endogenne) – to lokalne/oddolne czynniki/determinanty rozwoju opisujące syntetycznie co najmniej 4 aspekty potencjału wzrostu danego obszaru: gospodarczy, społeczno-kulturowy, infrastrukturalny i środowiskowy.

Gęste otoczenie społeczne [Rudniański 1983, s. 22] to sieć wzajemnych relacji gospodarczych, techniczno-środowiskowych i społeczno-kulturowych między wszystkimi interesariuszami danego obszaru powiązanych ze sobą technologicznymi środkami informacji, którzy nie mogą zaspokoić swoich potrzeb bez udziału interesariuszy spoza własnego kręgu interesów.

Dyskurs metropolitalny to zmienny w czasie proces negocjowania znaczeń komunikacyjnych ważnych dla interesariuszy procesów metropolizacyjnych, przy czym znaczenia budowane są przez sprzężenie zwrotne indywidualnych wypowiedzi i dotyczącego je kontekstu.

2. Cechy procesu metropolizacji

Z powyższych definicji wynika, że dwa najważniejsze kryteria procesu metropolizacji to:

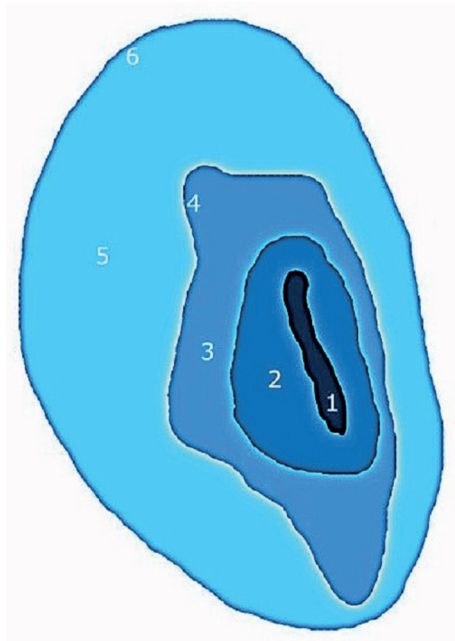
- **zdolność interesariuszy do współpracy – kooperacji pozytywnej o charakterze synergicznym na podstawie czynników endogennych,**
- **generowanie konkurencyjnej oferty usług metropolitalnych o znaczeniu ponadregionalnym/międzynarodowym.**

Inne „kryteria” metropolizacji, np. o charakterze morfologicznym (urbani-
stycznym), jak rozlewanie się zabudowy (suburbanizacja), powiększanie stref zurbanizowanych wokół metropolii na bazie modelu aglomeracyjnego/konurbacyjnego czy też zmiany demograficzne – wszystko to ma znaczenie drugorzędne, gdyż w tym ujęciu **podstawowym wyróżnikiem metropolitalności danego obszaru jest jego pozycja w ponadregionalnej/międzynarodowej wymianie dóbr, usług i idei**, a więc kryterium jakościowe, funkcjonalne a nie przestrzenne. Tak rozumiana metropolitalność jest ściśle uzależniona od stopnia rozwoju kapitału ludzkiego i kapitału społecznego w danym obszarze metropolitalnym, a procesy metropolizacji zachodzą tam w szeroko rozumianym kontekście „gęstego otoczenia społecznego”. Komponent „kooperacji pozytywnej”: przede wszystkim pomiędzy interesariuszami obszaru metropolitalnego, a następnie, z otoczeniem zewnętrznym (w przypadku metropolii ze wskazaniem na współpracę ponadregionalną/międzynarodową), ma kluczowe znaczenie dla zaawansowania procesów metropolizacji.

3. Struktura obszaru metropolitalnego na Pomorzu Gdańskim

Na potrzeby ustalenia podstawowych elementów struktury terytorialnej obszaru podlegającego procesom metropolizacji, biorąc pod uwagę ich zróżnicowanie funkcjonalne i zarazem morfologiczne, na Pomorzu Gdańskim można wyróżnić następujące strefy obszaru metropolitalnego:

- **rdzeń metropolitalny**, zdefiniowany dość dobrze od lat i okreśłany jako „**Centralne Pasma Usługowe**” (CPU), ciągnie się przez 22 km między śródmieściami Gdańska i Gdyni (lub 32 km między skrajnie zlokalizowanymi bazami promowymi Gdyni i Gdańska), z możliwymi do wyróżnienia kilkunastoma strefami węzłowymi i jak pokazały badania, absolutną większością celów ruchu metropolitalnego [Bańkowska *et al.* 2006];
- **centrum metropolii**, rozumiane jako główny węzeł osadniczy kształtującego się obszaru metropolitalnego to w tym ujęciu **Trójmiasto**: Gdańsk (460 517), Gdynia (248 939) i Sopot (38 584) [*Powierzchnia...* 2012], liczące razem 748 040 mieszkańców;
- **metropolia** rozumiana jako **Trójmiasto (centrum metropolii) wraz z bezpośrednio je otaczającym obszarem funkcjonalnym („pierścieniem podstawowym”)** w postaci ściśle współpracujących z Trójmiastem jednostek samorządu terytorialnego;
- **obszar metropolitalny**, w skład którego wchodzi **metropolia i współpracujący z nią zespół osadniczy („pierścień dodatkowy”)** w postaci strefy oddziaływania metropolii (liczy ogółem, w zależności od delimitacji, ok. 1,3 – 1,4 mln mieszkańców).

Ryc.1 Schemat struktury strefowej obszaru metropolitalnego.
1 – Rdzeń metropolitalny, 2- Centrum metropolii, 3 – Pierścień podstawowy, 4 – Granica metropolii, 5 – Pierścień dodatkowy, 6 – Granica obszaru metropolitalnego.

Źródło: Opracowanie własne.

4. Marka i nazewnictwo metropolitalne

4.1. Nazewnictwo w historycznych dokumentach planistycznych

Po 1945 r., w odniesieniu do obszaru rozwojowego związanego z Trójmiastem, używano w zależności od kontekstu różnych nazw opisujących zurbanizowaną część regionu Pomorza Gdańskiego.

W tab. 1 zamieszczono zestawienie najczęściej używanych nazw w wybranych dokumentach planistycznych wytworzonych po 1945 r. Są one znacznie zróżnicowane ze względu na to, że dotyczyły obszarów delimitowanych odpowiednio do zmieniających się w czasie profesjonalnych i politycznych celów, sposobów klasyfikacji czy też aktualnie rozwijanych modeli i teorii

naukowych. Typowa nazwa składa się z dwóch członów. Jeden z nich jest opisem ogólnym jednostki osadniczej, np. zespół portowo-miejski, obszar, aglomeracja, region. Drugi człon jest oznaczeniem miejsca, np. Gdańsk-Gdynia, Trójmiasto, Zatoka Gdańska.

Tabela 1

Zestawienie nazw miejskiego obszaru funkcjonalnego związanego z Trójmiastem używanych w dokumentach planistycznych po 1945 r.

Nazwa obszaru	Osoby prowadzące	Rok
Zespół portowo-miejski „GD” (Gdańsk-Gdynia)	arch. K. Lisowski [Bańkowska 2011]	1946-48
Gdański Zespół Miejski (Aglomeracja Gdańska)	arch. W. Czerny [Chojnacki 2001, s. 94]	1946-49
Gdański Region Zurbanizowany	arch. J. Kołodziejski	1975-80
Aglomeracja Gdańska	arch. M. Kochanowski, M. Piskorski	1985-91
Nadmorski Obszar Metropolitalnego Gdańska	arch. W. Anders, M. Chojnacki	1993
Gdański Obszar Metropolitalny	arch. W. Anders, M. Chojnacki	1995
Trójmiejski Region Metropolitalny	arch. J. Kołodziejski, J. Lenzion	2001
Obszar Metropolitalny Zatoki Gdańskiej	arch. J. Kołodziejski	2000-01
Trójmiejski Obszar Metropolitalny	arch. T. Parteka, F. Pankau, I. Markešić	2003

Źródło: Opracowanie własne (tab. 1 i 2).

Można zauważyć, że do ok. 2000 r. przeważały nazwy z markerem miejsca „Gdańsk”, po 2000 r. coraz częściej zaczęła się pojawiać nazwa „Trójmiasto”. Nietrudno postawić tezę, że przyczyną takiego stanu rzeczy było coraz bardziej zauważalne rozchodzenie się wektorów rozwojowych dwóch podstawowych partnerów metropolizacji – Gdańska i Gdyni. W każdej z czterech wspomnianych wcześniej determinant rozwoju lokalnego: gospodarczej, społeczno-kulturowej, infrastrukturalnej i środowiskowej, obserwator zewnętrzny mógł dostrzec zróżnicowane strategie rozwoju, odmienne style działania, a nawet inną wagę przykładaną do nadmorskiego położenia czy też przyjaznego klimatu gospodarczego. W efekcie niektóre przejawy dyskursu metropolitalnego, zależnego przecież od stopnia pozytywnej i dialogicznej kooperacji jego głównych interesariuszy, świadczyły raczej o postępującej dezintegracji procesu metropolizacji, czego świadectwem było powstanie dwóch niezależnych

stowarzyszeń o celach metropolitalnych oraz brak wspólnej strategii rozwoju obszaru metropolitalnego.

4.2. Nazewnictwo i jego kontekst w dokumentach współczesnych

Przeanalizujmy teraz zapisy umieszczone w kilku przykładowych dokumentach odnoszących się do Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta, wydanych już po sporządzeniu w 2001 r. przez Prezydenta Miasta Gdańska *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Gdańska* [*Studium...* 2001]. W *Studium* 2001 oraz w następnym *Studium* [2007, s. 12], w niemal dokładnie taki sam sposób zdefiniowany został **Gdański Obszar Metropolitalny (GOM)**. „*Gdańsk jest głównym miastem rozwijającego się subregionalnego systemu osadniczego o cechach obszaru metropolitalnego. Centrum obszaru obejmującego różnorodnie powiązania funkcjonalno-przestrzenne, gospodarcze i demograficzno-społeczne jest Trójmiasto oraz – szerzej – aglomeracja gdańska obejmująca miasta Gdańsk, Sopot, Gdynia, Pruszcz Gdański, Rumia, Reda, Wejherowo, gminę miejsko-wiejską Żukowo oraz gminy wiejskie: Wejherowo, Luzino, Kosakowo, Szemud, Przodkowo, Kolbudy, Pruszcz Gdański, Pszczółki, Cedry Wielkie. Studia przeprowadzone przez Unię Metropolii Polskich określają **Gdański Obszar Metropolitalny** według granic powiatów, włączając obok trzech miast na prawach powiatu (Gdańsk, Sopot, Gdynia) graniczące z nimi powiaty: pucki, wejherowski, kartuski, gdański (z siedzibą w Pruszczu Gdańskim) i nowodworski. Delimitacja proponowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego dołącza do tego obszaru miasto i gminę Tczew, miasto Lębork i gminę Nowa Wieś Lęborska. Tak zdelimitowany **GOM** obejmie łącznie 45 miast i gmin zamieszkałych obecnie przez prawie 1,4 mln mieszkańców* (Tekst *Studium* 2007).

W 2003 r. powołana została **Rada Metropolitalna Zatoki Gdańskiej (RMZG)**.

Radę Metropolitalną Zatoki Gdańskiej powołano w 2003 roku z inicjatywy ówczesnego marszałka województwa pomorskiego Jana Kozłowskiego i prezydenta Gdańska Pawła Adamowicza. Pierwsze spotkanie odbyło się 7 maja 2003 r. Posiedzenia rady służą wypracowaniu wspólnych stanowisk pomorskich samorządów w zakresie m.in. integracji transportu miejskiego, współpracy gospodarczej i promocji regionu oraz programów unijnych. Radzie Metropolitalnej Zatoki Gdańskiej przewodniczy marszałek województwa pomorskiego Mieczysław Struk. Tworzą ją prezydenci miast (Gdańska, Gdyni, Sopotu, Wejherowa i Tczewa), burmistrzowie (Pruszcz Gdański),

*Redy, Rumi, Żukowa i Lęborka), wójtowie (Kolbud, Kosakowa i Wejherowa) oraz starostowie powiatów (kartuskiego, wejherowskiego, gdańskiego, nowodworskiego i puckiego). W posiedzeniach poświęconych integracji systemu transportowego biorą również udział wójtowie gmin Pruszcz Gdański i Luzino [Paszowska 2013]. Na posiedzeniu RMZG w 17 kwietnia 2013 r. dyskutowano o znaczeniu perspektywy unijnej 2014-20 dla samorządów skupionych w RMZG w kontekście **Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Trójmiasta**. W opublikowanym w 2006 r. przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego zbiorze ekspertyz pt. *Studia nad Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta* [Pankau 2006], będących z założenia **pracami studialnymi służącymi opracowaniu planu** zagospodarowania przestrzennego dla obszaru metropolitalnego, już we wstępie jest mowa o Metropolii Trójmiasta oraz o obszarze metropolitalnym Trójmiasta. W kolejnej ekspertyzie, w rozdziale zatytułowanym *Opracowania Planistyczne Aglomeracji Gdańskiej*, już w pierwszym zdaniu jest mowa o aglomeracji Trójmiasta. Dalej czytamy o „trójmiejskim obszarze metropolitalnym” oraz o delimitacji „obszaru metropolitalnego Zatoki Gdańskiej”.*

Atlas Metropolii Gdańskiej, wydany w 2007 r. przez Centrum Obsługi Biznesu Wydziału Polityki Gospodarczej Urzędu Miejskiego w Gdańsku, definiuje pojęcie Metropolii Gdańskiej w następujący sposób:

Metropolia Gdańska jest najszybciej rozwijającym się zurbanizowanym obszarem północnej Polski, a także silnym ośrodkiem procesów integracyjnych w obszarze Bałtyku. Terytorialnie obejmuje obszar 11 samorządów wchodzących w skład Rady Metropolitalnej Zatoki Gdańskiej, w tym trzech miast na prawach powiatu – Gdańska, Gdyni i Sopotu; ośmiu gmin posiadających status miejski, jednej gminy miejsko-wiejskiej oraz dwóch gmin wiejskich [Kempa 2007, s. 8].

W dokumencie pt. **Memorandum Metropolii Gdańskiej** [Memorandum... 2007, s. 4, 8], także wydanym w 2007 r., metropolia jest określona w sposób następujący:

Metropolia Gdańska, obejmująca obszar zamieszkiwany przez 1,4 mln. mieszkańców, położony w Północnej Polsce wokół Zatoki Gdańskiej, należy do najbardziej atrakcyjnych miejsc lokalizacji centrów usługowych, badawczo rozwojowych i logistycznych w Polsce.

Metropolia, która cały czas jest w stadium rozwoju i poszerzania swego terytorium obejmuje obecnie trzy główne miasta województwa pomorskiego: Gdańsk, Gdynię, Sopot, czyli tak zwane Trójmiasto, pięć powiatów bezpośrednio z nimi sąsiadujących: pucki, wejherowski, kartuski, gdański i nowodworski.

ski, miasto Tczew z gminą wiejską Tczew oraz Łębork wraz z otaczającą go gminą Nowa Wieś Lęborska.

W uchwalonym w 2009 r. *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego* [Uchwała... 2009] (PZPWP) pojęcia, takie jak Metropolia Gdańska, Gdański Obszar Metropolitalny czy też Trójmiejski Obszar Metropolitalny w ogóle nie występują. Wymieniana jest tylko „aglomeracja Trójmiasta”, jako „potencjalny obszar metropolitalny”.

W tekście PZPWP „aglomeracja Trójmiasta” występuje głównie w dwóch rozdziałach: Uwarunkowania/Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego, w Części A poświęconej „Województwu” i w Części B – zatytułowanej: *Agglomeracja Trójmiasta jako szczegółowy obszar problemowy*. W obszernym tekście jest wiele odniesień „metropolitalnych”, jednak sam obszar nazywany jest aglomeracją. Z kolei programy zagospodarowania przestrzennego aglomeracji mają w nazwie słowo „Metropolia”, np. Metropolia Kultury, Wiedzy, Biznesu, Sportu i Rekreacji. Od czasu do czasu występuje też w tekście pojęcie „obszar metropolitalny” (choć nie w nazwie): *...występujące dotychczas procesy wskazują na trwałość trendu wielofunkcyjnej koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej w kształtującym się obszarze metropolitalnym*. Również w objaśnieniach do licznych rysunków, dotyczących np. delimitacji obszaru, występuje na ogół kontekst „aglomeracji Trójmiasta”.

W 2011 r., w Pomorskich Studiach Regionalnych zamieszczone zostało opracowanie pt. *Trójmiejski Obszar Metropolitalny 2009* [Auksztol, Matczak 2011, s. 30-32]. W publikacji używana jest jednolicie nazwa: „Trójmiejski Obszar Metropolitalny”. Oto opis obszaru metropolitalnego:

*W wyniku przeprowadzonej delimitacji, ... wyznaczony został **Trójmiejski Obszar Metropolitalny**, w którym wyróżniono podstawowe elementy składowe jego struktury.*

*1) **Centrum metropolii (jądro)**: Gdańsk, Gdynia, Sopot; które charakteryzują następujące czynniki:*

♦ *intensyfikacja inwestowania wzdłuż głównych ciągów komunikacji, w tym przy węzłach Obwodnicy Trójmiasta;*

♦ *nagromadzenie funkcji metropolitalnych;*

♦ *równoczesne utrzymywanie słabo zagospodarowanych terenów w bardzo atrakcyjnych miejscach centralnych (np. Młode Miasto w Gdańsku, Międzytorze w Gdyni).*

*2) **Obszar funkcjonalny metropolii** – bezpośrednio i silnie powiązany z Trójmiastem relacją: *miejsce pracy – miejsce zamieszkania – obszary rekreacji weekendowej*. Tworzą go miasta: Pruszcz Gdański, Rumia, Reda, Wejhe-*

rowo, Tczew, gmina miejsko-wiejska Żukowo oraz gminy wiejskie: Pruszcz Gdański, Kolbudy, Szemud, Wejherowo, Kosakowo.

Obszar ten charakteryzuje:

♦ *wysoki stopień domknięcia funkcjonalnej relacji codziennych: miejsce zamieszkania – miejsce pracy, miejsce zamieszkania – tereny rekreacji codziennej, miejsce zamieszkania – miejsce częstych kontaktów usługowych (zwłaszcza w zakresie edukacji);*

♦ *wspólne urzędy komunalne infrastruktury technicznej (system miejskiej komunikacji zbiorowej, zintegrowana sieć wodociągowa, kanalizacyjna oraz urządzenia oczyszczania ścieków, instalacje zaopatrzenia w ciepło i gaz oraz system utylizacji odpadów itp.);*

♦ *wyższy, w porównaniu z otoczeniem, stopień urbanizacji mierzony wskaźnikami społecznymi, demograficznymi, ekonomicznymi i techniczno-przestrzennymi;*

♦ *silny proces suburbanizacji – przemieszczanie się dotychczasowych mieszkańców Trójmiasta na tereny sąsiednich gmin.*

3) Otoczenie metropolii – stanowi strefę pośredniego oddziaływania. Tworzą ją miasta: Hel, Jastarnia, Puck, Kartuzy, Władysławowo oraz gminy wiejskie: Puck, Luzino, Przedkowo, Kartuzy, Somonino, Przywidz, Trąbki Wielkie, Pszczółki, Suchy Dąb, Cedry Wielkie, Stegna, Tczew. Charakteryzuje się ono:

♦ *występowaniem relacji okazjonalnych – korzystanie z terenów wypoczynku, kooperacja z zakładami produkcyjnymi i usługowymi – nasilenie związków wzdłuż tras komunikacyjnych;*

♦ *mniejszym nasileniem procesów suburbanizacji.*

Opis Trójmiejskiego Obszaru Metropolitalnego w powyższej publikacji [2011] został w większości zaczerpnięty z tekstu *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego* (2009), ale nazewnictwo preferujące „metropolitalność” obszaru różni się od używanego w tekście PZPWP, gdzie nacisk położony jest na urbanistyczne pojęcie „aglomeracja”. Dla przykładu: w PZPWP jest mowa o „otoczeniu aglomeracji”, w publikacji występuje odpowiednio pojęcie „otoczenie metropolii”.

W dokumencie pt. **Gdański Obszar Metropolitalny** [2011, s. 8-11], wydanym przez Urząd Miejski w Gdańsku w 2011 r. (kiedy to powołano do życia stowarzyszenie samorządowe GOM), tytułowe pojęcie używane jest już w sposób jednolity i definiowane w następujący sposób:

...Gdański Obszar Metropolitalny (GOM) obejmuje miasta i gminy leżące na terenie dziesięciu powiatów, w tym trzy powiaty grodzkie tworzące centrum metropolii: Gdańsk, Gdynię i Sopot, a także gminę miejską i gminę wiejską

Tczew oraz gminę miejsko-wiejską Malbork. Powierzchnia metropolii zajmuje obszar 5051 km², zamieszkały przez prawie 1,4 mln osób. Najbardziej zintegrowanym elementem metropolii jest obszar obejmujący miasta i gminy współdziałające w ramach Rady Metropolitalnej Zatoki Gdańskiej oraz Metropolitalnego Związku Komunikacyjnego Zatoki Gdańskiej(2007)...Gdański Obszar Metropolitalny, a szczególnie jego centrum, czyli miasta Gdańsk, Gdynia i Sopot, należy do najbogatszych obszarów w Polsce.

W ujęciu zaprezentowanym w tym dokumencie „Gdański Obszar Metropolitalny” jest tożsamy z „metropolią”, posiada także „centrum” w postaci Trójmiasta, a jego najbardziej zintegrowaną częścią jest obszar metropolitalny Zatoki Gdańskiej.

Natomiast w uchwalonej 24 września 2012 r. *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020* [Strategia... 2012, s. 16, 63-64] pojęcie „Gdański Obszar Metropolitalny” lub „Aglomeracja Trójmiasta” znika, a pojawia się „Obszar Metropolitalny Trójmiasta”.

Obszar Metropolitalny Trójmiasta jako jedno z centrów rozwojowych Polski i Regionu Morza Bałtyckiego oraz zyskujący na znaczeniu międzynarodowy węzeł transportowo logistyczny. ...pozostanie głównym ogniwem koncentrującym procesy rozwoju gospodarczego i społecznego, a także podnoszącym konkurencyjność całego regionu, będąc jednym z krajowych biegunów rozwoju o znaczeniu europejskim.

Interesującym dokumentem z tej perspektywy jest opublikowane w lutym 2013 r. *Stanowisko Zarządu Województwa Pomorskiego w sprawie delimitacji Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Trójmiasta*, opracowane w odpowiedzi na zaprezentowane przez MRR kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich [Stanowisko... 2013, s. 3-5]. Już w samym tytule dokumentu występuje nazwa „Miejski Obszar Funkcjonalnego Trójmiasta”, a dalej w tekście, używana jest alternatywnie nazwa „Obszar aglomeracji Trójmiasta” z markerem lokalizacyjnym „Trójmiasto”.

Autorzy „Stanowiska” sięgają do opracowań dotyczących delimitacji obszaru metropolitalnego (PZPWP 2009), wyróżniając następujące podobszary funkcjonalne: *centrum aglomeracji (jądro) – Trójmiasto, obszar funkcjonalny aglomeracji oparty na strefie dojazdowej – miejsce pracy, miejsce zamieszkania, miejsce rekreacji weekendowej, otoczenie aglomeracji – strefa pośredniego oddziaływania*. Proponują też, aby planowane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego kryteria delimitacji dopuszczały możliwość korekty obszarów funkcjonalnych miast – stolic województw w oparciu o zasadę „*dodatkowego pierścienia*”. Mimo że jest mowa o „obszarze aglomeracji”

a nie o „obszarze metropolitalnym”, wyróżnione są „centrum” i „obszar funkcjonalny”, które można prawdopodobnie uznać łącznie za obszar „metropolii” oraz „pierścień dodatkowy”, który wraz z metropolią utworzą zatem „obszar metropolitalny”. Poza tym autorzy *Stanowiska* postulują też, aby kryteria delimitacji uwzględniały dynamikę rozwojową poszczególnych części obszaru metropolitalnego.

21 czerwca 2013 r. odbyło się w ramach posiedzenia Rady Metropolitalnej Zatoki Gdańskiej spotkanie przedstawicieli Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego GOM oraz Metropolitalnego Forum Norda, podczas którego uzgodniono wspólne stanowisko w zakresie składu i zasad funkcjonowania reprezentacji Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta (OMT) oraz 20 przedsięwzięć kluczowych dla rozwoju metropolii [*Wspólna reprezentacja...* 2013]. W dokumentach strony używają konsekwentnie nazwy: Obszar Metropolitalny Trójmiasta (OMT).

4.3. Nazewnictwo rekomendowane

Jeśli chodzi o nazewnictwo, to w relatywnie krótkim okresie i pisząc o tym samym *de facto* obszarze, specjaliści i politycy używali kilku różnych nazw: „Gdański Obszar Metropolitalny”, „Obszar Metropolitalny Zatoki Gdańskiej”, „Obszar Aglomeracji Trójmiasta” i „Obszar Metropolitalny Trójmiasta”. Czy na taki stan rzeczy mają wpływ wspomniane wcześniej procesy dezintegracji współpracy głównych interesariuszy metropolii? Czy mamy do czynienia tylko z historycznymi zaszłościami w stosunkach Gdańsk – Gdynia, czy też jest to ciągle aktualny problem społeczny, polityczny i personalny? Czy dlatego wielu interesariuszy przychyliło się w ostatnich latach do przyjęcia bardziej neutralnej marki „Trójmiasto”, aby w 2015 r. przyjąć nazwę stowarzyszenia „Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia Sopot”? Odpowiedź na te wszystkie pytania zna zapewne większość uczestników dyskursu metropolitalnego w Trójmieście i w ich przede wszystkim interesie leży, jak najszybsze rozstrzygnięcie narosłych wątpliwości. Jest ważne przecież, aby definiowanie i delimitacja obszaru metropolitalnego oraz utrwalanie w dyskursie publicznym pojęć i nazewnictwa związanych z procesami metropolizacji odbywało się w atmosferze konsensusu.

Zanim jednak przedstawiona zostanie rekomendacja nazewnictwa, przyjrzyjmy się najpierw, jak nasi najbliżsi sąsiedzi i tym samym potencjalni konkurenci Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego, oznaczają nazwami metropolie/obszary metropolitalne:

- „Metropolregion Berlin/Brandenburg”. Populacja 4 500 000, w tym Berlin 3 513 026.
- „Saint Petersburg – gorod federalnowo znaczenya (subyekt federatsii)”. Populacja 4 800 000.
- „Storstockholm” (Metropolitan Stockholm). 2 127 006, w tym Stockholm 871 952.
- “Metropolitan Copenhagen” 1 950 522 w tym Copenhagen 550 000.
- „Stor – Osloregionen” (Greater Oslo Region) 1 442 318 w tym Oslo 623 000.
- „Helsinki Metropolitan Area” 1 366 241 w tym Helsinki 595 384.
- „Riga Region” 1 018 295 w tym Riga 699 203.

W tytule zawsze występuje nazwa głównego i najbardziej znanego miasta. Przyjmijmy więc, że takie nazwy, jak „Trójmiejski Obszar Metropolitalny” czy „Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot”, choć akceptowane i jak to zostało pokazane, aktualnie preferowane na szczeblu regionalnym nie będą tak samo rozumiane i znane w kontekście ponadregionalnym i międzynarodowym, jak:

- „**Metropolia Gdańska**” (*Metropolis of Gdańsk*) – oznaczająca główny zespół osadniczy obszaru (Trójmiasto wraz z otaczającym je „pierścieniem podstawowym”),
- „**Gdański Obszar Metropolitalny**” (*Gdańsk Metropolitan Area – GMA*) – jeśli mówimy o całym obszarze metropolitalnym, czyli obszarze metropolii wraz z okalającą ją strefą funkcjonalną w postaci „pierścienia dodatkowego”, z używanym na terenie kraju skrótem (**GOM**).

Jakie argumenty stoją za taką rekomendacją? Przede wszystkim kilkuletnia obecność Gdańska w świadomości europejskiej i międzynarodowej, kojarzona z ideami: wolności, handlu międzynarodowego, solidarności. Inne metropolie wykorzystały atut istniejących od dawna w świadomości europejskiej (dziś także globalnej) nazw – marek. Odwołując się do pojęcia *marki* trzeba jednak stwierdzić, że z oczywistych względów marka „Gdańsk” jest znacznie wyżej ceniona niż „Trójmiasto” (przynajmniej w kontekście międzynarodowym). Proste sprawdzenie w wyszukiwarce internetowej liczby dostępnych plików dla każdej z ocenianych marek daje następujące wyniki:

Zestawienie wyników wyszukiwania w wyszukiwarce Google
(dostęp: 25.06.2013) wybranych nazw związanych
z Gdańskim Obszarem Metropolitalnym

Nazwa	Wyniki
Gdańsk	8 120 000
Gdynia	4 870 000
Trójmiasto	2 840 000
Gdańsk Metropolitan Area	451 000
Tri-City Poland	31 100
Gdański Obszar Metropolitalny	26 000
Trójmiejski Obszar Metropolitalny	3220
Obszar Metropolitalny Zatoki Gdańskiej	1720

Preferencje dla marki Trójmiasto czy od 2015 r. Gdańsk-Gdynia-Sopot to generowanie trudności w pozycjonowaniu/budowaniu marki metropolii i obszaru metropolitalnego i znacznie większe koszty promocji na rynku międzynarodowym. Także w kontekście basenu Morza Bałtyckiego, który jest naturalnym regionem współpracy dla Metropolii Gdańskiej. Trzeba też pamiętać, że istnieją na świecie inne obszary metropolitalne, które mają od dawna w nazwie „trójmiasto”, np. w USA „trójmiejskie obszary metropolitalne” w stanach: Washington, Virginia, Tennessee wraz z istniejącymi od lat domenami (np. www.tricity.com), które na wyszukiwarkach dają wyniki na poziomie 10 000 000. Natomiast marker lokalizacyjny Gdańsk jest całkiem oryginalny, nie sposób go pomylić z innymi i wymaga tylko systematycznej promocji na rynku już istniejących marek metropolitalnych.

Oddzielnym problemem jest uzgodnienie takiej marki dla gdańskiego obszaru metropolitalnego, aby jego „tożsamość” (czyli oczekiwany przez wewnętrzne podmioty metropolitalne sposób jego postrzegania przez interesariuszy zewnętrznych) była zbliżona/tożsama z „wizerunkiem” obszaru, czyli sposobem, w jaki faktycznie podmioty zewnętrzne postrzegają podmiot metropolitalny.

5. Suburbanizacja a metropolizacja

5.1. Suburbanizacja po polsku

Spotykane w literaturze łączenie na zasadzie implikacji materialnej procesu metropolizacji danego obszaru z przemieszczaniami się ludności z głównych miast do gmin ościennych nie daje w efekcie zdania logicznego. Suburbanizacja to raczej typowy objaw tzw. rozlewania się miast, czyli niszczącej centromiejską tkankę suburbanizacji. Dzieje się tak bez względu na to czy dany zespół osadniczy ma ambicje metropolitalne czy też nie.

Polska wersja suburbanizacji to siermiężny i chaotyczny wariant zachodniego *urban sprawl*, czyli rozwoju podmiejskich osiedli mieszkaniowych na Zachodzie począwszy od lat 50., po zakończeniu II wojny światowej. Modny wtedy styl życia klasy średniej to dom na przedmieściu wyposażony w dużą lodówkę, którą trzeba było napełniać raz w tygodniu w hipermarkecie z wielkim parkingiem, niepracująca zawodowo żona odwożąca dzieci do szkoły, opiekująca się domem i czekająca na męża, który wracał wieczorem z pracy w mieście, jadąc godzinę w wielkim wozie po zatłoczonej autostradzie.

Minęło 50 lat, świat jest dzisiaj już w zupełnie innym miejscu, zmieniły się role społeczne mężczyzn i kobiet, a także model rodziny, ale wiele wskazuje na to, że tworząca się polska klasa średnia chciałaby chociaż w części powielać ten schemat. Wyidealizowany model suburbanizacji a la polonaise napędzany jest ciągle mitem rodzinnego domu z ogródkiem, postawionego na taniej, podmiejskiej działce z dobrym dojazdem do centrum metropolii, w lokalizacji zapewniającej bezpieczeństwo, szkoły na wysokim poziomie i przyjazne sąsiedztwo.

Jak w rzeczywistości wygląda suburbanizacja po polsku? W najważniejszym dokumencie dotyczącym gospodarki przestrzennej w Polsce – *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 [KPZK 2030]*, w rozdziale V opisującym cele polityki przestrzennej kraju, w opisie źródeł i skutków nieuporządkowanej gospodarki przestrzennej w Polsce, autorzy wskazują m.in. na następujące symptomy braku ładu przestrzennego:

- *na poziomie regionalnym i subregionalnym – niszcząca wobec wartości przestrzeni, rozrzutna ekonomicznie i społecznie suburbanizacja,*
- *na poziomie lokalnym – niska jakość przestrzeni publicznej, chaos w formach zabudowy i architektury zespołów urbanistycznych, ich niekompletność i presja na tereny otwarte, ..., braki w wyposażeniu terenów urbani-*

zowanych ... w infrastrukturę techniczną i społeczną, nienadążającą za rozwojem zabudowy mieszkaniowej [KPZK... 2012, s. 162].

Suburbanizacja w wydaniu polskim to także rezultat niewłaściwej (nietrafnej) polityki miejskiej lub jej braku, co w efekcie prowadzi do anektowania kolejnych setek hektarów poza ścisłym rdzeniem miasta, podczas gdy w jego centrum, w zasięgu istniejącej infrastruktury są ciągle niezagospodarowane tereny o ogromnym potencjale rozwojowym.

Jakkolwiek przecież suburbanizacja nie jest zjawiskiem, na które nie mamy żadnego wpływu. Można nie tylko uchwycić moment, kiedy dana jednostka osadnicza zaczyna się „rozlewać”, można także ten proces przewidzieć i próbować mu zapobiegać lub sterować nim. Pomocnym narzędziem w analizie takich „progów rozwoju” jest np. znana od lat na świecie teoria „progów” i wynikająca z niej analiza progowa, sformułowana i ogłoszona w 1963 r. przez Malisa [1963], a także jej późniejsze rozwinięcia w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Brazylii czy Australii. Potencjalnie skutecznym instrumentem w sterowaniu procesami suburbanizacji może stać się także odpowiednio sprofilowany system ocen środowiskowych [Sas-Bojarska 2006] i co oczywiste – system planowania przestrzennego, poprzedzony koncepcjami i strategiami zagospodarowania przestrzennego.

Lista przydatnych narzędzi służących co najmniej ograniczeniu negatywnych skutków suburbanizacji jest oczywiście dłuższa, ale problem polega na tym, żeby znaleźli się świadomi tego zagrożenia politycy i profesjonaliści, którzy będąc odpowiedzialni za gospodarkę przestrzenną, użyją dostępnych instrumentów w celu zracjonalizowania polityki rozwoju terenów zurbanizowanych.

Wielu bowiem badaczy tego zjawiska wskazuje, że suburbanizacja uważana jest często za rodzaj „naturalnego trendu rozwojowego” [Sagan *et al.* 2006, s. 209] i to o pozytywnej konotacji: „...suburbia metropolii trójmiejskiej są miejscem osiedlania się wykształconych, młodych i przedsiębiorczych mieszkańców aglomeracji (zwykle z rodziną), których aspiracją jest zamieszkanie w spokojnym i zielonym otoczeniu, we własnym domu, z dala od wszelkich uciążliwości związanych z funkcjonowaniem wielkiego miasta.”, a próby sterowania tym procesem, w tym jego ograniczania, są z perspektywy takich ocen – pozbawione sensu.

5.2. Suburbanizacja w Gdańsku – głos w dyskursie

W Gdańsku, u źródeł polityki miejskiej stało w pod koniec lat 90. przekonanie czołowych polityków, że miasto osiągnie relatywnie szybko jeden milion mieszkańców („Widzę mój Gdańsk milionowy” – Prezydent Gdańska w 2000 r.). Mimo że doświadczeni urbaniści [Nowakowski 1999] i demografowie proponowali skorygowanie planów rozwojowych ze względu na nadciągające problemy demograficzne i skupienie się głównie na zabudowie zurbanizowanych terenów tzw. dolnego tarasu, politycy wraz z miejskimi planistami wspierali w praktyce „kolonizację” kolejnych, zielonych i niezabudowanych obszarów poza gdańskim śródmieściem. Była to *de facto* mniej lub bardziej świadoma kontynuacja polityki tworzenia „wielkich koncentracji mieszkaniowych”, zapoczątkowanej jeszcze w latach 70. XX w. w ramach gierkowskiej budowy „drugiej Polski”. Powstawały kolejne wielkie sypialnie, głównie na górnym tarasie, pozbawione przez lata podstawowej infrastruktury wielkomiejskiej, bez miejsc pracy i efektywnej komunikacji miejskiej. Brakowało nawet elementów infrastruktury niezbędnych ze względów bezpieczeństwa [Naskręt, *Gdańsk...*]. Szybko też okazało się, że relatywnie niska cena terenów na górnym tarasie przy braku tam usług i przy konieczności codziennego uciążliwego dojeżdżania do pracy nie równoważy wygody mieszkania na przedmieściu [Bańkowska 2012, s. 275-276]. Jednak w konsekwencji „rozłania się” miasta wzrosło gwałtownie zapotrzebowanie na nową, znacznie rozciągniętą, a więc kosztowną infrastrukturę. Nałożyły się na to kolejne, „naturalne” procesy „wysysania” populacji z całego regionu w kierunku większych skupisk miejsc pracy, uczelni, itd., czyli do Trójmiasta i Centralnego Pasma Usługowego od Gdańska po Gdynię i odwrotne – opuszczanie przez co bogatszych Gdańszczan rdzenia metropolitalnego do podmiejskich willi lub wyjazd z miasta lub regionu na stałe – spowodowany także brakiem odpowiedniej dla tej grupy mieszkańców wartościowej oferty w śródmieściu. W rezultacie, dzisiaj Gdańsk liczy ok. 460 tys. mieszkańców, prawie tyle samo co 10 lat temu, a prognozy GUS dla populacji Gdańska w 2030 r. to wariant minimum 362 tys. mieszkańców i 420 tys. – wariant maksimum. Można zatem stwierdzić, że przy niezmienionej zasadniczo populacji, w ciągu ostatnich 10 lat znacznie wzrosła powierzchnia terenów zurbanizowanych, przy czym ciągle pozostają niezagospodarowane tereny przemysłowe w centrum miasta. Czy o taki efekt chodziło politykom zajmującym się gospodarką przestrzenną i czy jest to zgodne z założeniami polityki zrównoważonego rozwoju?

Podsumowując, politycy i wykonujący ich wolę planiści w specyficzny sposób zinterpretowali wyniki badań demograficznych, a za podstawę planowania procesów rozwojowych przyjęli nośne politycznie założenie o szybkim wzroście liczby ludności miasta (kto by nie chciał milionowego Gdańska?) oraz praktycznie zaakceptowali równoległe postępujący proces rozlewania się miasta jako „naturalny efekt” dążenia młodej, wykształconej i dynamicznej części społeczeństwa do własnego domu z ogródkiem na zielonych terenach podmiejskich. Po czym przyjęli te założenia w procesie planowania intensyfikując mimowolnie procesy suburbanizacji, co prawdopodobnie przyczyniło się pośrednio do osłabienia dynamiki rozwoju śródmiejskich obszarów Gdańska, szczególnie w potencjalnych obszarach strategicznych – węzłach rdzenia przyszłej metropolii.

Oceniając w tym kontekście suburbanizację, można powiedzieć, że utrudnia ona i przeszkadza metropolizacji, w odróżnieniu np. od procesów świadomej realizacji policentrycznej struktury przestrzennej obszaru metropolitalnego, będącej w takim ujęciu federacją wspólnot miejskich o określonych granicach. Suburbanizacja powoduje też znaczne zwiększenie kosztów infrastrukturalnych oraz kosztów społecznych, obciążając nimi przyszłe pokolenia mieszkańców miasta, gdyż finansowanie przeskalowanej choć potrzebnej w takim kontekście infrastruktury odbywa się w dużej mierze z zaciąganych przez miasto kredytów. W samym Gdańsku powoduje to odsunięcie w czasie rozwoju prawdziwego centrum metropolii w postaci zwartej, nowoczesnego kompleksu śródmiejskiego skupiającego w węzłach Centralnego Pasma Usługowego główne funkcje metropolitalne. To, że w 2013 r., Targ Sienny i Rakowy, potencjalnie jeden z najważniejszych węzłów integracyjnych gdańskiego śródmieścia był ciągle na początkowym etapie realizacji, a na postoczniowych terenach Młodego Miasta nie zaczęła się jeszcze budowa pierwszego komercyjnego budynku, jest przecież w jakimś sensie pokłosiem nie tylko zmiennej koniunktury rynkowej, ale przede wszystkim konkretnych aspektów polityki miejskiej pozbawionej silnych związków z nieistniejącą strategią rozwoju metropolitalnego.

Spróbujmy teraz ten dość ogólny głos w dyskursie metropolitalnym przy mierzyć do konkretnej sytuacji rodzącego się Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego, a w szczególności do jego centralnego obszaru rozwojowego.

6. Rdzeń metropolitalny

Rdzeniem Metropolii Gdańskiej w zaprezentowanym ujęciu jest Centralne Pasma Usługowe (CPU). Nie miejsce na szczegółową analizę jego charakteru, jednak trzeba powiedzieć, że wszelkie badania dotyczące istniejącego rozmieszczenia funkcji metropolitalnych wskazują jednoznacznie na istnienie wielowęzłowego rdzenia metropolitalnego w postaci CPU. To właśnie przede wszystkim w tych węzłach kumulują się funkcje metropolitalne. Tam też może dojść do skupienia ich masy krytycznej i przez pozytywne współdziałanie charakteryzujące się wysokim poziomem wymiany informacji i idei, doprowadzić do efektu synergii, czyli powstania wartości dodanej ponad sumę poszczególnych oddzielnych działań. Mimo to, wielu planistów i polityków rozumie pasmowość CPU zupełnie dosłownie, bez przypisywania węzłom szczególnego znaczenia. Przykładowo: w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gdańska z 2001 r.* przygotowanym przez BRG, CPU ma charakter pasma ciągłego, bez szczególnej uwagi przypisanej węzłom rozwojowym. Dlatego też zabudowa pasma odbywa się w praktyce w dużym stopniu chaotycznie, bez próby nadania obszarom węzłowym formy i struktury zbliżonej do najbardziej atrakcyjnych przykładów zabudowy centralnych obszarów miast europejskich.

Spośród wielu węzłów – obszarów o znaczeniu metropolitalnym, można wyróżnić dwie podstawowe grupy: obszary o ukształtowanych cechach podkreślonych specjalnymi uwarunkowaniami prawnymi i pozostałe o formie wciąż nie do końca ukształtowanej, z dużym potencjałem rozwoju nowych funkcji metropolitalnych. Zgodnie z metodologią cytowanego wcześniej opracowania (przypis 6),

do pierwszej grupy zaliczamy:

- Gdańsk zabytkowy w granicach obwałowań z XVII w.,
- Gdynia i jej modernistyczne śródmieście 1926-1939,
- Sopot w granicach kurortu nadmorskiego,
- Porty morskie Gdańska i Gdyni w swoich granicach prawnych,

do drugiej grupy należą:

- Młode Miasto na północ od Starego Miasta w Gdańsku, o potencjale Centrum Bałtyckiego,
- Wrzeszcz historyczny w obrębie uczelni i centrum komercyjnego,
- Oliwa–Przymorze, klastr uczelni, zespołu katedralnego i działalności gospodarczej,
- Sopotkie tereny sportowo-rekreacyjne,

- Gdyńska strefa rozwoju port-miasto,
- Gdyńska strefa okołoprzystankowa,
- Centra Logistyczne i terminale promowe w Portach Gdańskim i Gdyńskim,
- Otoczenie Portu Lotniczego im. Lecha Wałęsy.

Większość wymienionych powyżej obszarów o znaczeniu metropolitalnym mieści się w obrębie Centralnego Pasma Usługowego (CPU), w zasięgu do 1,5 km od głównej osi rdzenia metropolitalnego (poza położonymi peryferyjnie obszarami rozwoju opartymi na węzłach infrastrukturalnych). Wiele z nich ma niewykorzystany potencjał metropolitalny i z pewnością będzie przedmiotem prac rozwojowych.

6.1. Węzły rozwojowe CPU o największym potencjale metropolitalnym

Tylko niektóre z ww. obszarów mają rzeczywiste i potencjalne, unikatowe cechy terenu nadmorskiego (nadwodnego), a także obszaru o charakterze współczesnego, wielkomiejskiego centrum śródmiejskiego o potencjale ok. 1 mln m kw. powierzchni użytkowej i jednocześnie miejsca o bogatym, oryginalnym dziedzictwie historyczno-kulturowym, mogącego konkurować pod względem potencjału z centralnymi obszarami rozwojowymi innych metropolii w basenie Morza Bałtyckiego. Te dwa obszary, które dodatkowo reprezentują dwa największe ośrodki metropolii trójmiejskiej, to:

- Gdyńska Strefa Rozwoju Centrum Miasta wraz z Forum Morskim oraz
- Młode Miasto w Gdańsku.

Gdyńska Strefa Rozwoju Centrum Miasta, w tym dzielnica usługowa „Nowa Gdynia” wraz z „Forum Morskim” w obszarze otoczenia Basenu Prezydenta to najważniejsze nowe elementy zagospodarowania Śródmieścia Gdyni. Strefa ta ma ogromny potencjał na styku śródmieścia, portu i morza. Ma za sobą rewitalizowaną, modernistyczną Gdynię wspartą legendą budowy na surowym korzeniu nowego, nadmorskiego miasta odrodzonej, międzywojennej Polski. Oprócz od dawna istniejących elementów na styku miasta i nabrzeża portowego zrealizowano już pierwsze obiekty komercyjne i są planowane kolejne elementy zabudowy. W strategii rozwoju Gdyni strefa ma się stać reprezentacyjną częścią miasta i regionu.

Gdańskie Młode Miasto ma ogromny potencjał przestrzenny zwartej, nadwodnego terenu w śródmieściu największego miasta metropolii, ze zbudowanym już podłączeniem do głównej trasy komunikacyjnej trójmiejskiego rdzenia metropolitalnego. Dziedzictwo historyczne przemysłu stocznioowego

i powstałej w Stoczni Gdańskiej „Solidarności” to wielki atut na międzynarodowej scenie, ale też źródło problemów tu i teraz. Otwarty 30 sierpnia 2014 r. nowy gmach Europejskiego Centrum Solidarności jest siedzibą instytucji, której działalność będzie miała także silny kontekst międzynarodowy, podobnie jak innych aktywnych grup społecznych i artystycznych. Równoległe szykowane są obiekty biurowe, handlowe i mieszkaniowe.

Oba powyższe zamierzenia rozwojowe mają potencjał metropolitalny, zarówno od strony lokowania tu konkurencyjnych funkcji metropolitalnych, jak również z perspektywy wprowadzenia nowoczesnych struktur przestrzennych o docelowej powierzchni 500 000 – 1 000 000 m kw., a także atrakcyjnego dziedzictwa historycznego, społecznego i kulturowego. Oba przedsięwzięcia wspierane są przez wartościowe zespoły miejskie: w Gdyni związane wprost z morzem, w Gdańsku z 1000-letnią historią. Gdyńska strefa rozwija się zgodnie ze strategią miasta już od bardzo wielu lat, i potrzebuje tylko skutecznej koordynacji i konsekwencji w realizacji. Gdański projekt właściwie dopiero startuje, nie uzyskał jeszcze priorytetowej pozycji w strategii rozwoju miasta i wymaga znacznego wsparcia publicznego. Czy oba te przedsięwzięcia staną się z czasem centrami rozwoju metropolitalnego pokaże to najbliższe 20 lat.

Podsumowanie

Świadectwem rozwijającego się w regionie procesu metropolizacji jest toczący się w sferze publicznej dyskurs metropolitalny. Istotą tego dyskursu jest stałe negocjowanie znaczeń komunikacyjnych związanych z pojęciami i nazewnictwem metropolitalnym w formule sprzężenia zwrotnego z uwzględnieniem kontekstu lokalnego. Jak to starano się pokazać, główni interesariusze dyskursu metropolitalnego w aglomeracji gdańskiej: GOM (od 13 kwietnia 2015 r. „Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot”), Metropolitalne Forum NORDA, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, a także Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (od 7 grudnia 2015 r. Ministerstwo Rozwoju) prowadzą dynamiczny proces negocjowania znaczeń komunikacyjnych, co doprowadzić ma do zbudowania konsensu metropolitalnego i opartego na nim konkurencyjnego habitatu na poziomie ponadregionalnym. Przy czym dyskurs taki nie kończy się z chwilą osiągnięcia danego etapu rozwoju tylko jest stałym, konstytutywnym elementem każdej rozwijającej się struktury osiedleńczej.

W opracowaniu przedyskutowano tylko kilka najważniejszych kwestii dotyczących pojęć i nazewnictwa związanego z metropolizacją obszaru

Trójmiasta i okolic. Kluczowym problemem, który hamował dotychczas rozwój metropolii był brak właściwej współpracy między dwoma głównymi miastami: Gdynią i Gdańskiem, skutkujący niewypracowaniem jednolitej i klarownej, wspólnej strategii rozwoju dla całego obszaru metropolitalnego. Stan ten powodował zbytnie rozproszenie celów i środków oraz brak wyraźnie określonej i ograniczonej liczby priorytetów akceptowanych przez wszystkich interesariuszy procesu metropolizacji Trójmiasta. Metropolitalny Związek Komunikacyjny Zatoki Gdańskiej (MZKZG) i Pomorska Kolej Metropolitalna (uruchomiona we wrześniu 2015 r.) to z pewnością ważne inicjatywy wspomagające integrację funkcjonalną obszaru metropolitalnego. Równie ważne było uzgodnienie przez GOM i Metropolitalne Forum NORDA 20 priorytetowych projektów rozwoju metropolii oraz utworzenie wspólnego stowarzyszenia „Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot”, które ma ukończyć w 2016 r. Strategię Obszaru Metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot do 2030 r. Oznacza to, że główni interesariusze rozwoju obszaru metropolitalnego wiedzą doskonale, że tylko razem i tylko ściśle współpracując – zarówno w kwestiach strategicznych, jak i codziennych, praktycznych – mogą zbudować wspólny organizm z wartością dodaną, swoistą premią za działanie razem, w imię wykorzystania potencjału metropolitalnego Trójmiasta, niezbędnego warunku sprostania realnej konkurencji z większymi i silniejszymi dzisiaj rywalami.

Literatura

- Auksztol J., Matczak R. (red.), 2011, *Trójmiejski Obszar Metropolitalny*. Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego i Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk, s. 30-32.
- Bańkowska B., 2011, *Curriculum Vitae Gdyni*, [w:] *Wpływ dorobku II Rzeczypospolitej na urbanistykę i architekturę powojenną*, W. Czarnecki (red.). Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok, s. 283.
- Bańkowska B., 2012, *Urbanistyka i ja*. Instytut Projektowania Urbanistycznego, Gdańsk, s. 275-276.
- Bańkowska B., Michalski L., Szwankowska B., Połomska D., 2006, *Identyfikacja i potencjał rozwojowy funkcji metropolitalnych w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta*, [w:] *Studia Nad Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta*, F. Pankau (red.). Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk.
- Chojnacki M., 2001, *Gdański Obszar Metropolitalny – Problemy i trudności kształtowania się zespołu metropolitalnego*, [w:] *Województwa nadmorskie w Inicjatywie*

- Wspólnotowej Interreg*, W. Szydarowski (red.). Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk, s. 94.
- Gdański Obszar Metropolitalny, 2011, Biuro Prezydenta ds. promocji Miasta Urzędu Miejskiego w Gdańsku, Gdańsk, s. 8-11.
- [http://strategia2020.pomorskie.eu/res/strategia2020/obszary_funkcjonalne/stanowisko_zwp_w_sprawie_of__stolic_woj_28_02_2013.pdf, dostęp: 2013-06-18].
- Kempa J., 2007, *Atlas Metropolii Gdańskiej*. Centrum Obsługi Biznesu, Wydział Polityki Gospodarczej, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk, s. 8.
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, 2012, dokument rządowy przyjęty przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., MRR, Warszawa, s. 162.
- Malisz B., 1963, *Ekonomika kształtowania miast*. Studia KPZK PAN, t. IV, Warszawa.
- Markowski T., Marszał T., 2006, *Metropolie, Obszary metropolitalne, Metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*. KPZK PAN, Warszawa.
- Memorandum Metropolii Gdańskiej*, 2007, Praca zbiorowa pod patronatem Marszałka Województwa Pomorskiego Jana Kozłowskiego, Gdańska Akademia Bankowa, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk, s. 4, 8.
- Naskręt M., *Gdańsk potrzebuje remizy na górnym tarasie*, [<http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Gdansk-potrzebuje-remizy-na-gornym-tarasie-n61214.html>], dostęp: 2013-06-24].
- Nowakowski M., 1999, *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Gdańska – raport końcowy*. Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej w Warszawie, Gdańsk.
- Pankau F. (red.), 2006, *Studia Nad Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta*. Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk.
- Paszkowska K., 2013, *Posiedzenie Rady Metropolitalnej Zatoki Gdańskiej o finansach z UE*, [<http://4biznes.eu/news-item/posiedzenie-rady-metropolitalnej-zatoki-gdanskiej-o-finansach-z-ue/>], dostęp: 2013-06-20].
- Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2012 r.*, 2012, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa.
- Przesmycka N., 2012, *Problemy suburbanizacji w kontekście rozwoju zrównoważonego*. Seminarium informacyjno-naukowe, Wydział Budownictwa i Architektury PL, Lublin. [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/lublin/ASSETS_sem_us_lublin_120222_6.pdf], dostęp: 2013-06-20].
- Rudniański J., 1983, *Elementy prakseologicznej teorii walki. Z zagadnień kooperacji negatywnej*. PWN, Warszawa, s. 22.
- Sagan I., Czepczyński M., Szmytkowska M., Masik G., Rzyski S., 2006, *Równoważenie procesów suburbanizacji w obszarze metropolitalnym Trójmiasta*, [w:] *Studia*

- nad obszarem metropolitalnym Trójmiasta*, F. Pankau (red.). Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk, s. 209.
- Sas-Bojarska A., 2006, *Sterowanie procesami suburbanizacji za pomocą ocen środowiskowych*, [w:] *Urbanistyka w działaniu. Teoria i praktyka. Materiały II Kongresu Urbanistyki Polskiej*, T. Ossowicz, T. Zipser (red.). „Urbanista”, Warszawa.
- Stanowisko Zarządu Województwa Pomorskiego w sprawie delimitacji Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Trójmiasta*, 2013, do opracowania MRR pt. *Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich*, Gdańsk, s. 3-5.
- Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020*, 2012, Załącznik nr 1 do Uchwały nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z 24 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, Sejmik Województwa Pomorskiego, Gdańsk, s. 16, 63-64.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Gdańska*, 2001, Załącznik do Uchwały Rady Miasta Gdańska Nr XLII/1289/2001 z 20 grudnia 2001 r., s. 17.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Gdańska*, 2007, Załącznik do Uchwały Rady Miasta Gdańska Nr XVIII/431/07 z 20 grudnia 2007 r., s. 12.
- Uchwała Nr 1004/XXXIX/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z 26 października 2009 r. w sprawie zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego*, Dziennik Urzędowy Województwa Pomorskiego Nr 172, Gdańsk, 16 grudnia, 2009.
- Van Dijk T. A., 2005, *Politics, Ideology, and Discourse*. Elsevier Encyclopedia of Language and Linguistics, Volume on Politics and Language (R. Wodak red.), Elsevier Ltd., s. 728-740.
- Wspólna reprezentacja GOM i Nordy wybrała 20 priorytetowych przedsięwzięć na rzecz rozwoju metropolii*, 2013, [http://www.metropoliagdansk.pl/metropolitalne-aktualnosci/wspolna-reprezentacja-gom-i-nordy-wybrala-20-priorytetowych-przedswiezec-na-rzecz-rozwoju-metropolii/, dostęp: 2013-07-01].